

Eduard Vargović

VLADIMIR FILIPOVIĆ
HRVATSKI FILOZOF

Ludbreg, svibanj 2019.

Eduard Vargović

VLADIMIR FILIPOVIĆ
HRVATSKI FILOZOF

Ludbreg, svibanj 2019.

Biblioteka "**LUDBREŠKE RAZGLEDNICE**"

Knjiga 5

Naslov

VLADIMIR FILIPOVIĆ

HRVATSKI FILOZOF

Autor

Eduard Vargović

Nakladnik

*Gradska knjižnica i čitaonica
"Mladen Kerstner" Ludbreg*

Lektura

Martina Mesek, prof.

Tiskano uz potporu Grada Ludbrega

Dragi čitatelju,

knjižica u Tvojim rukama jedna je u nizu iz edicije **Ludbreška razglednica** koju pokreće Gradska knjižnica i čitaonica „Mladen Kerstner“ iz Ludbrega. Nit vodilja pokretača edicije sabrati je sve ono vrijedno i reprezentativno za naš gradić, sve ono što ga predstavlja na najljepši način. A to su naši znameniti Ludbrežani koji su pridonijeli razvoju svojeg rodnog mjesta ili su prenijeli glas o njemu diljem zemlje i šire; to su kulturni, povijesni i društveni događaji, *štikleci* koji predstavljaju ludbrešku baštinu. S ponosom i sa željom da se ono što je vrijedno zapiše, a zapisano će ostati i sačuvano, osmislili smo ovakve knjižice-razglednice. Svaka će od njih biti djelić sačuvanih sjećanja, evokacija uspomena na drage Ludbrežane i djela koja su stvarale vrijedne ludbreške ruke. Svaka od njih ono je najbolje što Ludbreg ima i s čime se želi pohvaliti, s radošću istaknuti.

Ova knjižica poklon je svakom Ludbrežaninu, ali i razglednica koju će svaki Ludbrežanin rado *poslati* dalje, pokloniti nekome koga želi upoznati s vrednotama gradića u kojemu živi. Stoga, dragi čitatelju, ugodno čitaj, sjećaj se i – pamti.

Početak priče

Životna priča našeg znamenitog sugrađanina prof. dr. sc. Vladimira Filipovića prebogata je u svakom smislu. Imajući u središtu vlastitog djelovanja **filozofiju** kao trajni interes, Filipović je to pokazao i u cjelokupnom životu: kao filozof i promišljeni istraživač, sjajan i nadasve interesantan profesor u svojim produhovljenim i duhovitim predavanjima, kao inicijator brojnih projekata, reći ćemo uspješnih, kao suradnik svojim kolegama i kao pravi istinski pedagog svojim studentima, te konačno i kao omiljena osoba. Baš kao što razmišlja Branko Despot: „(...) idealni profesor filozofije (...), u neku je ruku, apsolutno slobodan“. Uvjerljiv i siguran Despot piše: „U idealnom profesoru filozofije koji u predavanju mišljenjem proizvodi svoju bit, pomoću predavanja kao rada omogućuje svoju egzistenciju i svrhu predavanja ima u tome da *uvođenjem sebe* reproducira u drugome, očituje se produktivno mišljenje u svom izvanjskom opstanku.“

Biografski podatci

Vladimir Filipović rođen je 26. srpnja 1906. godine u Ludbregu. Roditelji su mu bili: otac **Stjepan** i majka **Ivka (rođena) Kon**. Budući da je otac bio državni službenik, i kao takav bio je često premještan, Vladimirovo je djetinjstvo i školovanje bilo vezano za mnoga mjesta. Tako primjerice, osnovnu školu pohađa u Novskoj, dok u Bjelovaru pohađa pet razreda klasične gimnazije. Na prvoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu nastavlja svoje školovanje gdje je maturirao godine 1925.

Rodna kuća Vladimira Filipovića

Spomen ploča

Nakon mature upisuje filozofiju i slavistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a već akademske godine 1926./1927. studira filozofiju na fakultetima u Münchenu i Berlinu (kod Nicolaia Hartmanna). Tijekom studija u Zagrebu, do 1929. godine povremeno odlazi u poznate europske knjižnice: Beč, Prag, München, Berlin, Hamburg, Frankfurt, Pariz. Posjete ovim znamenitim knjižnicama zapravo koristi za prikupljanje građe za svoju doktorsku disertaciju naslova **Problem vrijednosti – Historijska i kritičko-sistematska rasprava**. Istu je obranio samo godinu dana nakon što je diplomirao kod svojeg profesora Alberta Bazale.

Akademska karijera

Nakon obranjene disertacije (1930.) mladi profesor Filipović radi najprije kao suplent u Karlovcu i Korenici. Znao je ponekad u svojim predavanjima anegdotski i duhovito ispričati početke svoje profesorske karijere. Godine 1932. primljen je na Filozofski fakultet u Zagrebu kao asistent na Katedri za

filozofiju. Sedam godina kasnije, 1939. postaje docent, 1952. izvanredni profesor, dok redovitim profesorom postaje 1957. Interesantno je da je na tom radnom mjestu ostao do 1976. godine kada odlazi u zasluženu mirovinu (sa 44 godina radnog staža). Nakon II. svjetskog rata, praktički ostaje jedini profesor na Katedri za filozofiju nakon što je s fakulteta morao otići Pavao Vuk Pavlović. Filipović ima velike zasluge što je Katedra za filozofiju postala **Odsjek za filozofiju**. Velike su njegove zasluge i za osnivanje Hrvatskog filozofskog društva 1957. godine. Bio je prvi predsjednik Upravnog odbora društva.

Filipović je bio vrstan organizator nastave jer je predavao razne kolegije (povijest filozofije, logiku, ontologiju, spoznajnu teoriju), obučavao svoje asistente i kasnije nastavnike. Preko svojih poznanstava, uređuje im studijske boravke u Njemačkoj, posebno putem Humboldtove zaklade.

Filozofski fakultet danas

Aktivni umirovljenik

Kao što to često biva, oslobođeni mnogih radnih stega, odlaskom u mirovinu mnogi postaju još aktivniji. Isto je bilo i s Vladimirom Filipovićem. U mirovini (od 1976. godine) se njegov aktivitet intenzivira i uspješno nastavlja:

- Predaje na postdiplomskom studiju u Dubrovniku.
- Predaje na Filozofskom fakultetu u Zadru. Upravo njemu treba zahvaliti da je u Zadru u akademskoj godini 1961./1962. otvoren studij filozofije. O tome piše Heda Festini: „Profesor Filipović pronašao je prve stalne nastavnike i od samog početka pa gotovo do samog kraja svoje životne putanje, on je, ne štedeći ni svoje vrijeme ni zdravlje, uvijek bio spreman pomoći zadarskom Odsjeku, bilo održavanjem nastave ili davanjem savjeta kad god je to bilo potrebno za dalji probitak i razvoj Odsjeka. Vrlo je simbolično da je prof. Filipović predavao teorijsku filozofiju i etiku na samom početku razvoja studijske grupe od

1961./1962. do 1966./1967. godine te da je pri kraju svojega života opet priskočio u pomoć Odsjeku predajući etiku od 1979./1980. do 1981./1982.“

- Predaje na Akademiji za kazališnu umjetnost (AKU) kojoj je i suosnivač. Intenzivno predaje psihologiju glumačkog stvaralaštva. Mnoge generacije umjetnika mogu zahvaliti prof. Filipoviću što su se iz prve ruke upoznali s važnim pojmovima filozofije umjetnosti, naročito kazališne umjetnosti. Svjestan je uloge umjetnosti koja upravo u vremenima kriza mora prometejski ustrajati na svojoj plemenitoj i humanoj misiji.
- Posebnu važnost pridavao je Filipović aktivnostima na istraživanju Hrvatske filozofske baštine. Tom aktivnošću ispunio je jednu od svojih životnih zadaća, posebno kao glavni i odgovorni urednik časopisa „*Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*“ čiji prvi dvobroj izlazi 1975. godine u izdanju Instituta za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu.

Redakcijski savjet činili su dr. sc. Marija Brida, dr. sc. Vladimir Filipović, dr. sc. Kruno Krstić, dr. sc. Ljerka Šifler Premec i dr. sc. Franjo Zenko, sve imena od formata u našem filozofskom životu. U Predgovoru spomenutog zbornika Filipović uvjerljivo najavljuje: „Prilozi“ će – kao što rekosmo – ostvarivati svoj zamišljeni lik i biti opravdanje svoga izlaženja budu li popunjavali onu golemu prazninu koja se pokazuje kad usporedimo područje naše povijesti književnosti ili naše povijesti umjetnosti, koja su više od jednog stoljeća kontinuirano predmet svestranih znanstvenih istraživanja“. U tom smislu Filipović se oslanja na ideje svojeg uzora: Franju Markovića, prvog profesora filozofije na katedri obnovljenog Filozofskog fakulteta 1874. godine koji se, kako piše Filipović „u svom značajnom rektorskom govoru održanom pri instalaciji rektora 19. listopada 1881., naslova *Filozofijske struke pisci hrvatskog roda s onkraj Velebita u stoljećih XV. do XVIII.*, žali na činjenicu nepoznavanja naše filozofske baštine, a u kojoj se krije toliko vrijednih i značajnih djela.“

Institut za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu,
Zagreb, 1975. Glavni i odgovorni urednik:
Vladimir Filipović

Filipović naročito cijeni Markovića osobito kad ovaj piše: „No od prošlosti same se ne živi (...). I ako čovjek postaje čovjekom upravo po 'historijskom smislu', ima izvjesna točka, gdje je potrebno zaboraviti prošlost, da ona ne bude kao lanac, što sapinje hod, da ne bude teret ili pače grobar sadašnjosti (...)“ te da se odredi ona točka koja „*ovisi o plastičnoj snazi čovjeka, naroda ili kulture, tj. o snazi, kojom svijest samoniklo stvara, prošlo i strano sebi utjelovljuje, rane vida, izgubljeno naknađuje i razbije oblike iz sebe ponovo oblikuje.*“ I u nastavku zaključuje: „Tko si je usvojio logiku misli, toga će biti i logika činâ; a nema dvojbe, da samo onaj narod, koji je stekao domovinu misli, prisvojio si je čvrsto i svoju stvarnu domovinu.“ (iz rektorskog govora). Moramo tu dodati i misao Ljerke Schiffler koja baš na tragu

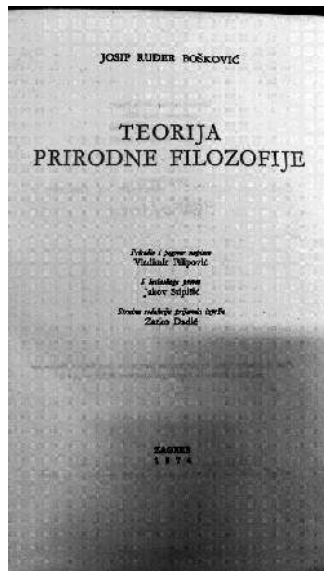
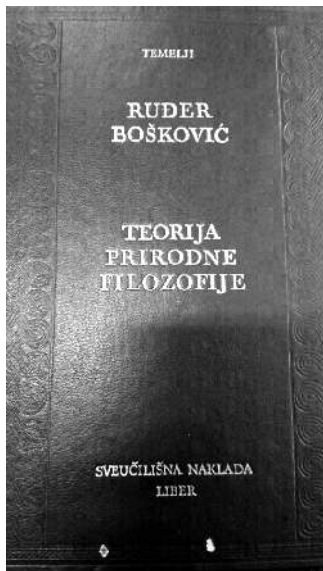
rečenog piše: „Tradicija za Filipovića, ishodište i zaključno, postaje temeljem i pretpostavkom opće kulturne svijesti jednog naroda i potvrdom njegova identiteta. Biljeg povijesnog pamćenja. Istražiti i očuvati vlastitu tradiciju, ovdje i onu filozofsku, i njene povijesne vrednote, postaje zadatkom, ujedno i formantom ljudskog duhovnog i zbiljskog života.“

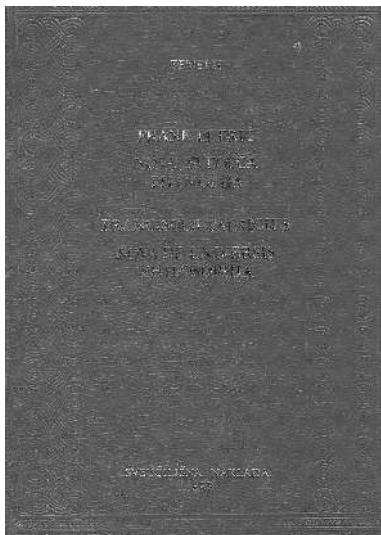
Društveni aktivitet, kulturni angažman, nakladničke zamisli i inicijative

Posve je evidentno Filipovićevo djelovanje izvan profesorskog posla. Za njega je to bilo sasvim normalno. Njegova ukupna društvena angažiranost, djelatna prisutnost u kulturnom životu, te nakladničke zamisli i inicijative čine njegovu osobnost, kreativnost i motiviranost iznimnom i produktivnom. To mogu potvrditi svi koji su s njim surađivali. Uvijek spreman, komunikativan (često duhovit) i kooperativan, nastojao je uvijek izabrati ili predložiti najbolja rješenja.

Evo kratkog pregleda njegova rada:

- Bio je tajnik **Pučkog učilišta** koje je osnovano 1912. godine i to kao ustanova Zagrebačkog Sveučilišta. To je ideja i inicijativa Alberta Bazale, učitelja Vladimira Filipovića, koji ga je i naslijedio na Katedri za filozofiju. U Pučkom učilištu Filipović je obavljao poslove tajnika. Organizirao je brojna predavanja i time dao veliki doprinos vrijednostima kulturnog života u Zagrebu, pa i šire.
- Naročito značenje za širi kulturni život imaju njegove nakladničke zamisli i inicijative. Nakladništvo je Filipović shvaćao iznimno važnim jer bitno pridonosi svijesti o našim vrijednostima. U Matici hrvatskoj inicirao je projekt *Filozofske hrestomatije*, a zatim i *Filozofskog rječnika*. Posebno nam se čini značajnim tiskanje dva kapitalna nakladnička projekta. To su *Teorija prirodne filozofije* Josipa Ruđera Boškovića i *Nova sveopća filozofija* Frane Petrića.

FRANE PETRIĆ NOVA SVEOPĆA FILOZOFIJA

U KOJOJ SE DO PRVOG IZROKA STIŽE
ARISTOTELOVSKOM METODOM,
ali ne s pomoću gibanja, nego s pomoću svjetla i svjetilja
a zatim se razmišlja o cjelokupnom Božanstvu
PLASTIČNOM PETRIĆEVOM METODOM,
dok se naposljetku Pliniovom metodom, ili Boga utemeljeno
izvodi sveobuhvatnost stvari.

*POSVEĆENO NAJSVETIJEM GURU XIV. PAPI,
te njegovim, na: JEDINICINO-SVIM PAPA.*

D JELO

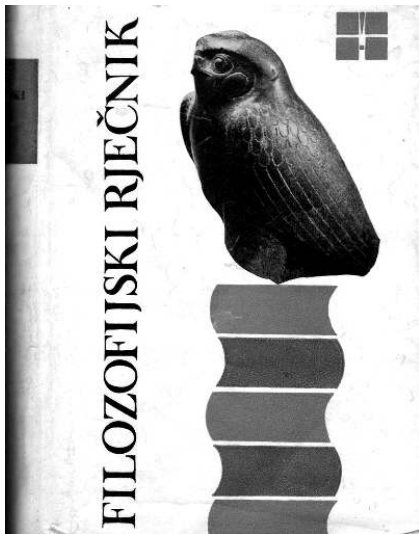
*Koje je divljenje dostojno je oblik prava... drevni orisni, razgovoriti
dijelovi... i ostali...
svetih...
svetih...
svetih...*

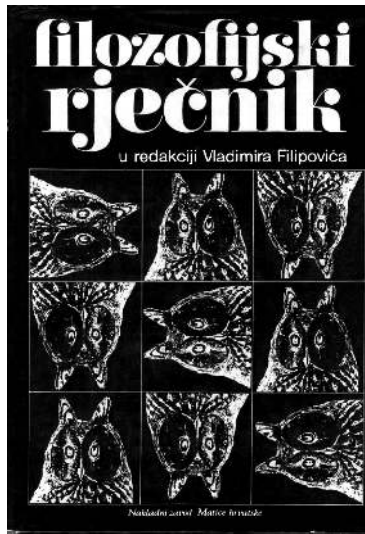
U FERRARI

Kod Benedikta Mammarella

GODINA MDXCLV 5 dopunjenje izdavanja

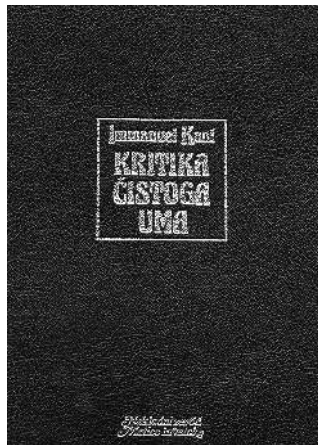

Glavni urednik: V. Filipović, 1965.

Redakcija V. Filipović, MH Zagreb, 1984.

- O *Prilozima za istraživanje hrvatske filozofske baštine* već smo prije pisali.
- Immanuel Kant trajni je interes Vladimira Filipović. Baš zato je posebno važna inicijativa da se Kantova djela obavezno tiskaju u prijevodu na hrvatski jezik. Tako su uz Kantovu *Kritiku praktičnoga uma* (1956.) te *Kritiku čistoga uma* (1984.) tiskane i Fichteove *Odabrane filozofske rasprave* (1956.), Hegelova *Fenomenologija duha* (1955.) i *Filozofija povijesti* (1966.).

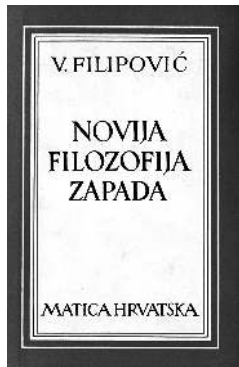

Matica hrvatska, 1984. Redakcija i pogovor V. Filipović

- Tom imponantnom nakladničkom projektu dodajemo i Filipovićeve knjige: *Klasični njemački idealizam* (1962.) i *Novija filozofija zapada* (1968.) također u izdanju MH.

MH, Zagreb, 1962.

MH, Zagreb, 1968.

Vladimir Filipović, autor i urednik

Filozofski interesi – prospektni prikaz

Već smo spomenuli da je filozofija i filozofsko promišljanje središnji interes Vladimira Filipovića. Ovaj prikaz nije i ne može biti filozofska studija, već ima zadatak da kratko, panoramski, prikaže neke od tema koje stoje u središtu Filipovićeve filozofskog istraživanja, pa i društvenog i kulturnog angažmana.

Od svoje doktorske disertacije, s temom **Problem vrijednosti – Historijska i kritičko-sistematska rasprava** (1930.), aksiologija ostaje trajna Filipovićeve filozofske problematika. Već u svom Uvodu, on to ovako objašnjava: „Problem vrijednosti postaje početkom našeg stoljeća centralnim problemom gotovo svake filozofijske diskusije. On se svojom važnošću i značenjem za rješavanje problema nazora o životu, pod kojim zadatkom stoji jedan veliki dio najnovije filozofije kao ‘Weltanschauungslehre’, uzdigao nad sve druge filozofijske probleme i time postao osnovnom kategorijom modernog mišljenja.“

Kad shvatimo ove Filipovićeve uvodne misli, sasvim nam je jasno što je vodilo Filipovića u cijelom njegovom filozofskom, društvenom i kulturnom

djelovanju, odnosno kroz čitav život. Ovdje primjerice zapisujemo razmišljanja autora *Novije hrvatske filozofije* Franje Zenka o Filipoviću: „(...) Filipović je nastojao ‘prosvjetiteljski’ djelovati na prvu generaciju akademski školovanih marksista ranih 1950-tih godina, upućujući ih na klasični njemački idealizam kao filozofijski izvor Marxove misli.“

Ako se sada, na tragu rečenog, samo na moment vratimo Kantu koji je također Filipovićev trajni filozofski interes, a on je kantovac ili bolje reći neokantovac, moramo se osvrnuti na njegov tekst o Kantu iz knjige *Klasični njemački idealizam* gdje daje jednu sintezu: „Kantovo životno djelo, kao malo koje filozofsko djelo prije i poslije njega, predstavlja doista, u jednu ruku, sintezu svega, a u drugu kritičku sintezu svemu što je on u kulturnom nasljeđu svoga vremena na području filozofije zatekao i u isti mah tako odlučan i značajan korak u stvaranju jednog posve novog aspekta, a time i novog razdoblja progressa ljudske misli, da je svaka povijesna paralela s nekim do njega nedostatna.“ I sad se on tu poziva na upravo Kantove riječi o prosvjetiteljstvu: „Prosvjetiteljstvo je izlaz čovjeka iz njegove maloljetnosti za

koju je sam kriv. Maloljetnost je nesposobnost služiti se svojim razumom bez vodstva nekoga drugoga. Čovjek je sam kriv za tu maloljetnost jer uzrok za nju ne leži u nedostatku razuma, nego u nedostatku odlučnosti i hrabrosti da se čovjek svojim razumom služi bez vodstva nekoga drugoga. Sapere aude! Imaj hrabrosti služiti se svojim vlastitim razumom. To je izvorna lozinka prosvjetiteljstva.“

Stoga je Franjo Zenko uvjerljiv kad piše o Filipoviću i njegovom obraćanju mladim kolegama: „U svojim pogovorima navedenim izdanjima Filipović je, podsjećajući mlade kolege na Marxovu kritiku *kontemplativnog* karaktera materijalizma nasuprot aktivističkom momentu što ga je razvio idealizam, upućivao primjerice na Kantovu zaslugu u naglašavanju stvaralačke djelatnosti subjekta i spontanosti uma. Na neki je način plod toga prosvjećivanja bila i skupina filozofa koja je 1964. godine pokrenula časopis ‘Praxis’ (neo)marksističke orijentacije“, zapisujući pritom prvi sastav uredništva: Branko Bošnjak, Danko Grlić, Milan Kangrga, Danilo Pejović /Ludbrežanec/ (glavni urednik), Gajo Petrović (odgovorni urednik), Rudi Supek, Predrag

Vranicki, Boris Kalin (sekretar uredništva) i Zlatko Posavac (tehnički urednik).

Filipović je trajno tematizirao, produbljavao i problematizirao ključne teme aksiologije, nastojeći tako i djelovati, kako na filozofskom tako i na društvenom i kulturnom planu. Dražen Budiša je 1985. godine u Svescima (Kršćanska sadašnjosti) objavio Filipovićevo opus od 145 bibliografskih jedinica. U Zborniku o Vladimiru Filipoviću iz 2008. Ivana Skuhala Karisman bilježi 173 jedinica bez sekundarne literature. Aksiologija, pedagogija, kultura u trajnom su vidokrugu profesora Filipovića, kao građanskog liberala, jer pripada slobodnim građanskim misliteljima, recimo kao Franjo Marković i Albert Bazala. Na Filipovićevo poimanje čovjeka utječu i stoičko univerzalističko shvaćanje čovjeka s jedne strane, ali i filozofije Ludviga Feuerbacha, Karla Marxa i Maxa Schelera. Sve to čini osnovu njegovog bavljenja i razumijevanja humanizma imajući, dakako, u vidu povijesni trenutak.

Svoj je vidokrug i filozofska promišljanja, prema zapisu Ivica Martinovića, Filipović jednom oblikovao u tri ključna opredjeljenja:

1. pod utjecajem je N. Hartmanna

2. zastupa ideal-realizam u smislu slojevitog strukturaliteta svijeta

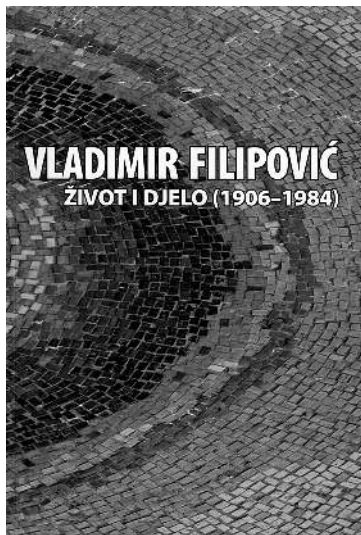
3. povezanost filozofske misli s problemima stvarnog života i njezinu određenost tim problemima.

Ipak ostaje Filipoviću dug, odnosno zadatak koji je sam sebi postavio. To je knjiga o Albertu Bazali, profesoru kojega je naslijedio na Katedri za filozofiju. Druga knjiga je *Povijest filozofije*. Sve to je prekinuto 1984. kada Filipović iznenada umire 26. lipnja u svom ljetnom boravištu na otoku Silbi.

Filipović i Ludbreg, mali diskurs

Filipović je dobro pamtio Ludbreg i Ludbrežane. O tome piše moj kolega sa studija, prof. Ivan Rajh. Kako je počela ta priča, prisjetili smo se zajedno, a on ju je ovako zapisao: „U listopadu 1965. godine kolega Eduard Vargović i ja, čekajući na njegov potpis, raspričali smo se o Ludbregu, i to tako na glas da bi nas profesor čuo. Profesor Filipović ničim nije pokazao da nas čuje. Nakon potpisivanja nije vratio indeks, već se raspričao o Ludbregu, točnije o Ludbre-

žanima“. Rajh je to pažljivo zapisao. To su bilješke koje je on, tako smo se dogovorili, objavio u Zborniku o prof. Filipoviću iz 2008. godine, pa se to može tamo i pročitati. Jednom riječju, mi smo bili iznenađeni koliko profesor poznaje Ludbreg i njegove poznate i manje poznate stanovnike. I opet se pokazalo koliko je zavičaj trajna vrijednost u životu svakog čovjeka.

Institut za filozofiju, Zagreb 2008.

Vladimir Filipović – ili što reći na kraju?

Za kraj bilježimo jednostavne riječi njegovog sugrađanina i filozofa prof. Danila Pejovića: „*Kao čovjek bio je gotovo uvijek vedar, njegujući humor kao stil života, susretljiv prema drugima i spreman da pomogne razboritim savjetom osobito mlađima, uvjeren da mišljenje i zbilja – usprkos svemu – makar sporo na kraju krajeva ipak uzajamno teže istome cilju: nečemu ljepšem i boljem u svijetu.*“

Stoga mi, koji smo ga poznavali, ali imali i privilegiju biti njegovi pažljivi studenti, čuvamo uspomenu na dragog nam prof. Vladimira Filipovića, a ova mala „razglednica“ neka bude prilika da ga i drugi upoznaju.

Handwritten signature

Ilustracija na naslovnici

Eduard Vargović

Fotografije

Eduard Vargović

Fotografija Filozofskog fakulteta u Zagrebu (oznaka WEB 2020. ffzg.unizg.hr)

Milivoj Dretar

Fotografija rodne kuće

Tisak

Printex, Čakovec

Grafička obrada

AVIEM

Naklada

300

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 001028095.

ISBN 978-953-8190-04-9

Problem vrijednosti postaje početkom našega stoljeća centralnim problemom gotovo svake filozofijske diskusije. On se svojom važnošću i značenjem za rješavanje problema namora o životu, pod kojim sadržajem jedan velik dio najnovije filozofije kao "Weltanschauungslehre" stoji, uzdigao nad sve druge filozofijske probleme, i time postao osnovnom kategorijom modernoga mišljenja. I zato je danas aksiologija, ili kako je još sovu timologija ili teorija vrednota, postala jedno od najraširenijih područja rada filozofijskih mislilaca najnovijega doba.

San problem, i ako do njezuvu rješenja stoje sve nemudnosti rješavanja problema tako zvane praktične filozofije [etike, estetike, sociologije], kao i teoretske pedagogije [na početku pedagogijske teleologije], dosta je kasno uočen i postavljen kao posebni problem. Polako se on izanalizirao iz komplikovanih akata, kojima se bave duhovno-duhovne discipline. Vrlo je kratko vrijeme, što je problem vrijednosti dobio centralne sistematike značenja u filozofiji, i kad je dobio tako se naglo ojačao, da danas možemo mirno tuđe govoriti o vrijednosno - filozofijskom pokretu ["wertphilosophische Bewegung"].

Ni smo si postavili zadatak, da ina iscrpnoju historijskoga prikaza razvitka obradbe vrijednosnoga problema, dademo a obranom na jedan dio tih teorija kritičko, a uz drugi siste-

